

HIỆN TÌNH QUAN HỆ TRUNG - MỸ

Nguyễn Huy Quý*

Chuyến thăm Trung Quốc của Tổng thống Barak Obama trung tuần tháng 11/2009 và “Tuyên bố chung Trung - Mỹ” nhân chuyến thăm này đã thể hiện một khởi điểm mới của quan hệ giữa hai nước theo hướng tăng cường hợp tác và hoà dịu hơn trong việc xử lý những bất đồng và tranh chấp. Những tháng đầu năm 2010, quan hệ Trung - Mỹ đang xuất hiện những dấu hiệu căng thẳng xung quanh vấn đề Mỹ bán vũ khí cho Đài Loan, nhưng diễn biến của quan hệ Trung - Mỹ trong tương lai vẫn không thể đi ngược xu thế chung. Quan hệ Trung - Mỹ ngày càng trở thành “trục chính” của quan hệ quốc tế trong khu vực và trên thế giới, và là nhân tố quan trọng tác động tới đời sống toàn cầu trên tất cả các lĩnh vực chính trị - an ninh và kinh tế - thương mại, nhất là đối với các quốc gia có liên quan. Đây là vấn đề chúng ta cần quan tâm theo dõi và nghiên cứu.

1. Điểm lại diễn biến của quan hệ Trung - Mỹ trong thời gian vừa qua

Chiến tranh Lạnh kết thúc, Liên Xô sụp đổ, phong trào xã hội chủ nghĩa thế giới rơi vào thoái trào, Mỹ và phương Tây hy vọng Trung Quốc cũng sẽ “lao theo vết xe đổ” của Liên Xô. Nhưng thực tế lại không diễn biến theo mơ tưởng đó. Trung Quốc đã thu được

* Phó Giáo sư, Viện Nghiên cứu Trung Quốc, Viện Khoa học xã hội Việt Nam.

những thành công to lớn trong cải cách phát triển và có vị thế ngày càng cao, ảnh hưởng ngày càng lớn trong khu vực và trên thế giới. Thập niên cuối cùng của thế kỷ XX, toàn cầu hoá kinh tế thế giới diễn ra nhanh chóng. Trong bối cảnh đó, ở Mỹ đã xuất hiện hai quan điểm trong chính sách đối với Trung Quốc. Một là nhấn mạnh thắt chặt chính sách “kiềm chế” Trung Quốc; hai là nhấn mạnh tăng cường “hợp tác” với Trung Quốc, vừa có lợi cho Mỹ phát triển kinh tế, vừa có thể thông qua “diễn biến hoà bình” đưa Trung Quốc vào “quỹ đạo thế giới” do Mỹ chủ đạo. Về phía Trung Quốc, trong bối cảnh khó khăn sau sự kiện Thiên An Môn mùa hè 1989 và sự thoái trào của phong trào xã hội chủ nghĩa thế giới sau Chiến tranh Lạnh, Đặng Tiểu Bình chủ trương chuyển chiến lược đối ngoại sang thế thủ, “bình tĩnh quan sát”, “giữ vững trận địa, không đối đầu, không đi đầu”, tập trung cải cách phát triển để tạo thời cơ. Nhằm mục tiêu cải cách và phát triển kinh tế, Trung Quốc rất cần thu hút vốn, khoa học - công nghệ cao và kinh nghiệm quản lý tiên tiến của Mỹ. Đồng thời, để tiến tới thu hồi chủ quyền đối với Đài Loan, Trung Quốc cũng rất cần cải thiện quan hệ với Mỹ.

Trong bối cảnh trên, những năm cuối của thập niên 90 thế kỷ trước, quan hệ Trung - Mỹ đã được định vị là “quan hệ hợp tác có tính xây dựng”. Sự định vị quan hệ đó đã được khẳng định trong tuyên bố chung nhân chuyến thăm chính thức Mỹ của Chủ tịch Trung Quốc Giang Trạch Dân năm 1997 và chuyến thăm chính thức Trung Quốc của Tổng thống B. Clinton năm 1998. Trong quá trình tranh cử và mấy tháng đầu mới vào Nhà Trắng, Tổng thống G. W. Bush đã chuyển sang khuynh hướng coi Trung Quốc là “đối thủ cạnh tranh chủ yếu”, nhưng sau đó, nhất là từ sau sự kiện khủng bố 11/9/2001, lại quay trở lại quỹ đạo “hợp tác có tính xây dựng” đối với Trung Quốc. Trong thời gian hai nhiệm kỳ của Tổng thống Bush, Mỹ bị sa lầy tại hai cuộc chiến tranh Afghanistan và Iraq, uy tín và ảnh hưởng của Mỹ trên thế giới

giảm sút, trong khi đó kinh tế Trung Quốc hàng năm tăng trên 10%, vươn lên vị trí thứ hai trên thế giới, ảnh hưởng của Trung Quốc tăng mạnh ở châu Á, Âu, vươn tới châu Phi và Mỹ Latin vốn là sân sau của Mỹ.

Tổng thống B. Obama của Đảng Dân chủ lên cầm quyền trong bối cảnh nói trên, với đường lối “đổi mới nước Mỹ”, lấy lại vị trí của nước Mỹ trên trường quốc tế, trong đó có những chính sách đổi mới chính sách đối với Trung Quốc. Trong cuộc gặp bên lề Hội nghị Thượng đỉnh G20 tại London tháng 4/2009, Tổng thống Mỹ Obama và Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào đã cam kết hợp tác đối phó với khủng hoảng tài chính toàn cầu và các vấn đề an ninh quốc tế; chủ trương giải quyết các vấn đề song phương qua cơ chế “đối thoại chiến lược và kinh tế Trung - Mỹ” ở cấp Phó Thủ tướng (hoặc Quốc vụ khanh - Bộ trưởng Ngoại giao Mỹ) mỗi năm 2 lần tại Washington và tại Bắc Kinh.

Chuyến thăm chính thức Trung Quốc của Tổng thống Obama trung tuần tháng 11/2009, với bản “Tuyên bố chung Trung - Mỹ” đã đánh dấu khởi điểm mới trong quan hệ giữa hai nước. Sau khi lên cầm quyền, Tổng thống Obama đã nhiều lần nhấn mạnh tầm quan trọng của quan hệ Trung - Mỹ, coi đó là nhân tố định hình thế giới thế kỷ XXI. Trong diễn văn phát biểu tại Thượng Hải nhân chuyến thăm này, Tổng thống Obama đã điểm lại lịch sử quan hệ Trung - Mỹ và kết luận: “Quan hệ hai nước chúng ta không phải là không có bất đồng hay khó khăn. Nhưng không phải như vậy bắt buộc chúng ta phải coi nhau là thù địch, nhờ có hợp tác mà Mỹ và Trung Quốc trở nên thịnh vượng hơn, an toàn hơn”, sự hợp tác đó phải “trên cơ sở tôn trọng lẫn nhau”, mỗi quốc gia phải tìm ra con đường riêng của mình, quyền lực trong thế kỷ XXI không còn là cuộc chơi được ăn cả ngã về không nữa; một quốc gia thành công không nhất thiết là phải làm cho quốc gia khác thua thiệt. Đó là lý do vì sao nước Mỹ nhấn mạnh rằng chúng tôi không tìm cách ngăn cản sự vươn lên của Trung Quốc. Trái lại chúng tôi sẵn sàng đón chào một Trung Quốc là thành

viên thịnh vượng, thành công trong cộng đồng các quốc gia”(1). “Tuyên bố chung Trung - Mỹ” đã khẳng định những thoả thuận giữa hai bên:

Vấn đề để quan hệ Trung - Mỹ phát triển lành mạnh, ổn định lâu dài, cần duy trì gặp gỡ cấp cao lãnh đạo hai nước, duy trì cơ chế đối thoại chiến lược và kinh tế, đối thoại về nhân quyền, các nước và nhân dân các nước đều có quyền chọn con đường phát triển của mình, cần tôn trọng sự lựa chọn mô hình phát triển của nước khác.

- Đối với các vấn đề quan trọng liên quan đến ổn định và phát triển toàn cầu, hai nước Trung - Mỹ cần hợp tác rộng rãi, cùng gánh vác trách nhiệm chung. Phía Trung Quốc cam kết luôn đi theo con đường phát triển một cách hoà bình; phía Mỹ khẳng định nước Mỹ hoan nghênh một Trung Quốc lớn mạnh, phồn vinh, thành công, phát huy vai trò ngày càng lớn trong các công việc quốc tế.

- Hai bên thể hiện quyết tâm cùng nỗ lực thúc đẩy kinh tế toàn cầu tăng trưởng bền vững và cân đối hơn. Vì mục đích đó, hai bên lưu ý những chính sách mạnh mẽ và kịp thời, nhằm ngăn chặn sự suy giảm của sản xuất toàn cầu và ổn định thị trường tài chính.

- Hai bên nhận thức được rằng trước sự thay đổi sâu sắc, phức tạp trong tình hình quốc tế hiện nay, hai nước Trung - Mỹ cùng có trách nhiệm hợp tác khu vực và toàn cầu. Hai bên nhấn mạnh Trung Quốc và Mỹ có chung lợi ích rộng rãi tại khu vực châu Á - Thái Bình Dương, ủng hộ việc xây dựng và hoàn thiện một khuôn khổ hợp tác khu vực rộng mở, bao dung, cùng thắng.”. “Tuyên bố chung Trung - Mỹ” cũng đã đề cập việc hợp tác trong vấn đề hạt nhân Bắc Triều Tiên và Iran, vấn đề biến đổi khí hậu, năng lượng, môi trường, cùng cộng đồng quốc tế nỗ lực để Hội nghị quốc tế Copenhagen về biến đổi khí hậu thành công, “đạt được hiệp định có tính pháp lý”.

Có nhiều đánh giá, nhận định khác nhau trong giới bình luận quốc tế về chuyến thăm Trung Quốc lần này của Tổng thống Mỹ Barack Obama. Nhưng có thể khẳng định, chuyến thăm đã đánh dấu một sự khởi đầu mới trong quan hệ Trung - Mỹ.

Từ sau chuyến thăm, quan hệ Trung - Mỹ đã xuất hiện một số sự kiện dẫn tới không khí căng thẳng trong quan hệ giữa hai nước. Hội nghị Copenhagen đã không đi đến kết quả như cộng đồng quốc tế mong muốn. Dư luận cho rằng bất đồng Trung - Mỹ trong cam kết giảm khí thải CO₂ là nguyên nhân chủ yếu; chính quyền Obama trình Quốc hội Mỹ dự án bán vũ khí cho Đài Loan (trị giá 6,4 tỷ USD); Tổng thống Obama tiếp Dalai Lama và tuyên bố sẽ thi hành chính sách cứng rắn trong quan hệ kinh tế thương mại với Trung Quốc. Trung Quốc đã phản ứng quyết liệt, tuyên bố đình hoãn tiếp xúc quân sự cấp cao với phía Mỹ (như hoãn chuyến thăm Trung Quốc của Bộ trưởng Quốc phòng Mỹ Gates); dọa sẽ trừng phạt các công ty Mỹ có liên quan đến việc bán vũ khí cho Đài Loan v.v... Trong cuộc họp báo ngày 6/3/2010, bên lề kỳ họp Quốc hội Trung Quốc vừa qua, Ngoại trưởng Trung Quốc Dương Khiết Trì đã phát biểu rằng căng thẳng trong quan hệ Trung - Mỹ hiện nay sẽ “gây tổn thất cho cả hai bên” và “trách nhiệm không thuộc về phía Trung Quốc”. Tuy nhiên, dư luận cho rằng những đợt sóng gió như vậy là hiện tượng bình thường, sẽ không có khả năng trở thành giông tố trong quan hệ Trung - Mỹ.

2. Mấy vấn đề tồn tại và triển vọng của quan hệ Trung - Mỹ

Hợp tác Trung - Mỹ hiện nay không thể loại trừ được mâu thuẫn và cạnh tranh trong chiến lược phát triển giữa hai nước vì lợi ích quốc gia, trong đó có nhân tố ý thức hệ. Trước đây Mỹ đã lập vành đai bao vây cộng đồng các nước xã hội chủ nghĩa từ phía Đông. Mỹ liên kết với Trung Quốc với mục tiêu tập trung chống đối thủ chủ yếu trong Chiến tranh Lạnh là Liên Xô. Trong khi hợp tác chống Liên Xô, Mỹ vẫn kiềm chế Trung Quốc, hy vọng mâu thuẫn và xung đột Xô - Trung cũng sẽ làm cho Trung Quốc suy

yếu, còn Trung Quốc trong khi hợp tác với Mỹ cũng đã nhận ra rằng “Mỹ vẫn chưa thay đổi bản chất của chủ nghĩa đế quốc” qua việc ban bố “Luật về quan hệ với Đài Loan”, cam kết bảo vệ Đài Loan ngay sau khi thiết lập quan hệ ngoại giao với Cộng hoà Nhân dân Trung Hoa (1/1/1979).

Trong 60 năm qua, đặc biệt là trong 30 năm hai nước đã thiết lập quan hệ ngoại giao (1979 - 2009) vấn đề Đài Loan luôn là nhân tố quan trọng hàng đầu, nhạy cảm nhất trong quan hệ Trung - Mỹ. “Luật về quan hệ với Đài Loan” (do Tổng thống Mỹ Carter ký và ban bố ngày 10/4/1979) quy định: “Nước Mỹ sẽ cung cấp vũ khí có tính năng phòng ngự cho Đài Loan. Nước Mỹ sẽ cung cấp cho Đài Loan những vật tư phòng ngự và dịch vụ phòng ngự với số lượng đủ để Đài Loan có thể duy trì năng lực tự vệ” (1). Ngày 17/8/1982, hai chính phủ Trung - Mỹ lại ra một bản thông cáo chung (thường được gọi là “thông cáo Trung - Mỹ ngày 17/8”), trong đó chính phủ Trung Quốc tuyên bố: “Vấn đề Đài Loan là vấn đề nội bộ của Trung Quốc”. Ngày 1/1/1979, Trung Quốc đã gửi thư cho đồng bào Đài Loan tuyên bố phương châm tranh thủ hoà bình thống nhất tổ quốc”. Chính phủ Mỹ tuyên bố: “Nước Mỹ không có ý đồ xâm phạm chủ quyền và lãnh thổ của Trung Quốc, không có ý định can thiệp vào công việc nội bộ của Trung Quốc, cũng không có ý định thực hiện chính sách “hai nước Trung Quốc” hay “một Trung Quốc, một Đài Loan”, nước Mỹ không muốn thực hiện chính sách bán vũ khí cho Đài Loan lâu dài; vũ khí nước Mỹ bán cho Đài Loan sẽ không vượt quá mức độ tính năng và số lượng đã cung cấp cho Đài Loan trong mấy năm qua. Từ sau khi Trung - Mỹ thiết lập quan hệ ngoại giao, nước Mỹ chuẩn bị giảm dần số lượng vũ khí bán cho Đài Loan, và sau một thời gian sẽ có sự giải quyết cuối cùng” (2). Từ đó tới nay Trung Quốc vẫn chưa đạt được mục tiêu thống nhất Đài Loan, chính phủ Trung Quốc luôn tranh thủ khả năng thực hiện phương châm “hoà bình thống nhất, một nước hai chế độ”, nhưng vẫn bảo lưu quyền sử dụng vũ lực khi cần thiết. Còn phía Mỹ thì vẫn tiếp tục

bán vũ khí cho Đài Loan với lý do cân bằng lực lượng quân sự giữa hai bờ eo biển, giúp Đài Loan tự vệ trong trường hợp bị Trung Quốc tấn công. Phía Mỹ tuyên bố thực hiện chính sách “một nước Trung Quốc”, không ủng hộ Đài Loan độc lập, nhưng cũng phản đối Trung Quốc sử dụng vũ lực đối với Đài Loan. Chính quyền Trần Thủy Biển của Đảng Dân tiến Đài Loan đã gửi lên Viện Lập pháp Đài Loan một dự án mua vũ khí Mỹ với giá trị tới 18,5 tỷ USD, nhưng đã không thực hiện được, một phần vấp phải sự phản đối của lực lượng đối lập ở Đài Loan, mặt khác chính quyền Bush cũng do dự vì nhiều lý do, nhất là ngại sự phản ứng của phía Trung Quốc. Việc Nhà Trắng ngày 29/1/2010 gửi lên Quốc hội Mỹ dự án bán vũ khí cho Đài Loan đã làm dấy lên dư luận phản đối gay gắt từ phía Trung Quốc. Vũ khí Mỹ bán cho Đài Loan lần này bao gồm máy bay trực thăng hiện đại, tên lửa “Patriot - 3”, thiết kế tàu ngầm động cơ chạy dầu diesel v.v... với tổng trị giá 6,4 tỷ USD. Việc bán vũ khí này không những làm tăng khả năng quân sự mà quan trọng hơn là làm tăng tinh thần phòng thủ của Đài Loan.

Đáp lại việc Mỹ quyết định bán vũ khí cho Đài Loan, ngoài việc đình hoãn hợp tác quân sự, phía Trung Quốc còn đe dọa sẽ áp đặt các biện pháp trừng phạt các công ty có liên quan, bao gồm cả hãng sản xuất máy bay Boeing, thậm chí dư luận Trung Quốc còn dọa bán phá giá trái phiếu kho bạc Mỹ.

Vấn đề Tổng thống Obama tiếp Dalai Lama cũng đã dẫn tới sự phản đối gay gắt của phía Trung Quốc. Trong mấy chục năm lưu vong, Dalai Lama đã được nhiều nguyên thủ quốc gia tiếp kiến, trong đó đã có 11 lần Tổng thống Mỹ tiếp Dalai Lama. Trong vụ bạo loạn ở Tây Tạng tháng 3/2008, Trung Quốc đã tố cáo có bàn tay kích động và hỗ trợ của Mỹ, coi đó là hành động can thiệp vào công việc nội bộ của Trung Quốc. Chính phủ Trung Quốc luôn phản đối và gây sức ép để nguyên thủ các nước không tiếp Dalai Lama với lý do nhân quyền tín ngưỡng. Tổng thống Pháp Sarkozy

đã từng huỷ bỏ kế hoạch tiếp Dalai Lama như đã dự định trước do không muốn dẫn tới sự bất bình từ phía Trung Quốc. Việc tiếp kiến Dalai Lama trong bối cảnh Tổng thống Obama đã từng cam kết không áp đặt khái niệm dân chủ và mô hình phát triển lên các nước khác là một sự bất ngờ dẫn tới phản cảm trong dư luận Trung Quốc.

Những bất đồng Trung - Mỹ về hợp tác chống biến đổi khí hậu toàn cầu tại Hội nghị Copenhagen tháng 12/2009 cũng là vấn đề tồn tại trong quan hệ giữa hai nước. Mỹ muốn Trung Quốc là “công xưởng của thế giới” phải cam kết nhiều hơn giảm khí thải CO₂, trong khi Trung Quốc cho rằng các nước phát triển, chủ yếu là Mỹ, mới là tác nhân gây hiệu ứng nhà kính hiện nay, họ phải đóng góp chủ yếu vào việc ứng phó với biến đổi khí hậu toàn cầu, và viện trợ xứng đáng cho các nước đang phát triển ứng phó với nguy cơ biến đổi khí hậu. Tuyên bố cuối cùng của Hội nghị Copenhagen chỉ là sự hoà hoãn tạm thời mâu thuẫn các bên tham gia, vai trò chính vẫn là Mỹ và Trung Quốc.

Nhưng vấn đề quan trọng và thực tế nhất dẫn tới căng thẳng trong quan hệ Trung - Mỹ hiện nay là tranh chấp trong lĩnh vực kinh tế - thương mại. Thương mại Trung - Mỹ trong nhiều năm qua đã mang lại cho Trung Quốc hàng trăm tỷ USD xuất siêu (theo con số của năm 2008 là trên 260 tỷ USD), là nguồn thu chủ yếu để tạo ra lượng dự trữ ngoại tệ khổng lồ của Trung Quốc năm 2009 lên tới trên 2400 tỷ USD, trong đó khoảng 2/3 là bằng đồng USD, riêng trái phiếu kho bạc Mỹ đầu năm 2009 lên tới trên 800 tỷ USD (cuối năm 2009 còn 776,4 tỷ USD). Tác động đối với Mỹ là một số ngành sản xuất trong nước bị ảnh hưởng làm cho tình trạng thất nghiệp gia tăng. Nguyên nhân dẫn tới tình trạng mất cân đối nghiêm trọng trong quan hệ thương mại Trung - Mỹ theo phía Mỹ là do tỷ giá hối đoái không tương xứng và Trung Quốc chưa thực sự mở hết thị trường cho sản phẩm và dịch vụ Mỹ. Còn phía Trung Quốc thì cho rằng tỷ giá đồng NDT với đồng USD

không phải là nguyên nhân dẫn tới tình trạng mất cân đối trong thương mại Trung - Mỹ, vấn đề là Mỹ đã hạn chế xuất khẩu sản phẩm công nghệ cao sang Trung Quốc và Trung Quốc hết sức lo ngại trước tình trạng đồng USD bị mất giá, làm giảm sút giá trị của lượng dự trữ ngoại tệ trong khi Trung Quốc vẫn phải tiếp tục đầu tư hỗ trợ nền tài chính Mỹ vượt qua khủng hoảng. Đối thoại chiến lược - kinh tế Mỹ - Trung trong năm 2009 và chuyến thăm Trung Quốc cuối năm của Tổng thống Obama vẫn không giải quyết được vấn đề như phía Mỹ mong muốn. Dư luận đánh giá thấp kết quả mà Tổng thống Obama đạt được trong hội đàm với đối tác Trung Quốc trong chuyến thăm này về phương diện kinh tế - thương mại. Hãng AP ví “thế thượng phong” của phía Trung Quốc và sự lép vế của phía Mỹ lần này như một hiện tượng “sao đổi ngôi” và cho rằng “trở về nước sau chuyến công du châu Á mang lại kết quả ít ỏi, ngoài việc đặt nền tảng cho sự hợp tác tốt hơn, có thể là nỗi “chua cay” đối với Obama và người Mỹ” (1). Trong bối cảnh nền kinh tế Mỹ tuy đã bước đầu khôi phục, nhưng thất nghiệp vẫn là vấn đề khó khăn, sức ép trong nước đối với Tổng thống Obama về quan hệ kinh tế - thương mại với Trung Quốc rất lớn. Đảng Dân chủ Mỹ xưa nay vẫn rất quan tâm và tương đối cứng rắn trong chính sách ngoại thương. Ngày 3/2 vừa qua, phát biểu trong cuộc gặp với các thượng nghị sĩ Đảng Dân chủ ở Washington, Tổng thống Obama đã thể hiện chính sách “cứng rắn hơn” trong quan hệ thương mại với Trung Quốc: “Cách tiếp cận mà chúng ta đang áp dụng là cố gắng cứng rắn hơn trong việc thực thi các quy định hiện hành liên tục gây sức ép với Trung Quốc và các nước khác để họ mở cửa thị trường nước mình theo những phương thức hai chiều. Một trong những thách thức mà chúng ta phải giải quyết trên phương diện quốc tế là các tỷ giá của đồng tiền và cách thức chúng phù hợp với nhau để bảo đảm rằng hàng hoá của chúng ta không bị tăng giá giả tạo và hàng hoá của họ lại giảm giá giả tạo. Tôi sẽ không muốn huỷ bỏ các mối quan hệ thương mại mà chúng ta thiết lập với Trung Quốc” (2). Trong khi

đó, dư luận Trung Quốc lại cáo buộc “chủ nghĩa bảo hộ Mỹ đã gây ảnh hưởng nghiêm trọng tới quan hệ song phương Trung - Mỹ”. Đáp lại phát biểu của Tổng thống Obama, người phát ngôn Bộ Ngoại giao Trung Quốc Mã Triều Húc khẳng định: “Tỷ giá đồng NDT không bao giờ là nguyên nhân chính gây ra thâm hụt của Mỹ”.

Có nhiều dự báo về triển vọng của quan hệ Trung - Mỹ. Quan điểm sau đây có thể là xác đáng: “Hai sự kiện lớn của thế kỷ XXI là vụ khủng bố 11/9/2001 và cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu bùng phát hồi tháng 9/2008 là hai sự kiện đã thúc đẩy quan hệ Mỹ - Trung phát triển. Tuy nhiên, xét theo khía cạnh quyền lực chính trị, những hợp tác an ninh phi truyền thống nói trên không thể hoá giải những mâu thuẫn, đối kháng trong lĩnh vực an ninh truyền thống vẫn tồn tại trong quan hệ giữa Bắc Kinh và Washington. Quan hệ Trung - Mỹ hiện vẫn ở mức không tốt như mong đợi, nhưng cũng không xấu đến mức phải lo ngại”.

Kinh nghiệm lịch sử và bối cảnh hiện tại cho thấy Trung Quốc và Mỹ là hai đối tác hợp tác chủ yếu đồng thời là hai đối thủ cạnh tranh chủ yếu trên thế giới hiện nay và trong tương lai sẽ có tác động quan trọng hàng đầu tới diễn biến của tình hình thế giới, của quan hệ quốc tế trong khu vực và trên phạm vi toàn cầu. “Hợp tác” và “cạnh tranh” giữa Trung Quốc và Mỹ có quan hệ biện chứng nội tại, trong “hợp tác” có “cạnh tranh”, “cạnh tranh” không thể tách rời hợp tác. Quan hệ Trung - Mỹ đã từng trải qua nhiều bước thăng trầm. Tình hình căng thẳng hiện nay cũng chỉ là một bước “trầm” trong quá trình tiếp theo. Năm 2010, Trung - Mỹ sẽ có hai cuộc “đối thoại chiến lược và kinh tế” và nếu tình hình không có biến đổi đột xuất thì Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào sẽ có chuyến thăm chính thức nước Mỹ, đáp lại lời mời của Tổng thống Obama trong chuyến thăm Trung Quốc cuối năm ngoái. Những căng thẳng hiện nay sẽ được xử lý theo hướng kiềm chế để không dẫn đến bùng nổ xung đột không có lợi cho cả hai bên. Đó

là lý do khi tỏ thái độ cứng rắn trong quan hệ kinh tế - thương mại với Trung Quốc, Tổng thống Obama nhấn mạnh “việc thực thi các quyết định hiện hành” và “không muốn huỷ bỏ các mối quan hệ thương mại mà chúng ta đã thiết lập với Trung Quốc”. Chính quyền của Tổng thống Obama đang nỗ lực lấy lại vị thế và ảnh hưởng của Mỹ trên thế giới, “trở lại châu Á”, nhưng đồng thời cũng thừa nhận vị thế và ảnh hưởng của Trung Quốc. Phát biểu nhân dịp “đối thoại Mỹ - Trung về chiến lược và kinh tế” tháng 7/2009 Tổng thống Obama cho rằng “vận mệnh của thế kỷ XXI phụ thuộc vào mối quan hệ giữa chúng ta”. Về phương diện quân sự, lập trường của phía Mỹ là “sẽ tiếp tục hiện diện và thể hiện vai trò một lực lượng quân sự một số trong khu vực” đồng thời “củng cố cơ chế đối thoại quân sự và ngoại giao sẵn có với Trung Quốc, tránh không để các sự cố đáng tiếc xảy ra”. Về những giải pháp phía Trung Quốc đe dọa trừng phạt các công ty Mỹ có liên quan đến việc bán vũ khí cho Đài Loan và bán phá giá trái phiếu kho bạc Mỹ thì dư luận cho rằng sẽ “lợi bất cập hại” đối với Trung Quốc, và trên thực tế cho tới nay cũng chỉ là “những sự rắn đe chưa được thực hiện”. Còn những vấn đề an ninh phi truyền thống như chống khủng bố, ứng phó với biến đổi khí hậu toàn cầu thì tuy có bất đồng, nhưng lợi ích chung sẽ dẫn hai bên Trung - Mỹ đi đến thoả hiệp. Mỹ cần Trung Quốc ủng hộ cuộc chiến Afghanistan thì cũng không thể đi quá xa trong việc can dự vào vấn đề Tây Tạng, Tân Cương. Mỹ và Trung Quốc còn bất đồng trong vấn đề đóng góp vào nỗ lực chống biến đổi khí hậu toàn cầu, nhưng cuối cùng cũng phải có giải pháp thoả hiệp để có một ràng buộc pháp lý cho vấn đề, nếu nước biển Thái Bình Dương tràn ngập thành phố Thượng Hải của Trung Quốc thì đồng thời cũng nhấn chìm thành phố San Francisco của Mỹ.

Quan hệ Trung - Mỹ trong tương lai sẽ trải qua nhiều bước thăng trầm, nhưng các nốt nhạc thăng trầm không thể vượt cao hơn hay thấp hơn khuôn nhạc “vừa hợp tác vừa cạnh tranh” giữa

hai cường quốc hàng đầu thế giới trong bối cảnh toàn cầu hoá thế kỷ XXI.

